

Nr 35**Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motion om översyn av pensionsreglerna för handikappade, m. m.**

I motionen 1971: 127 av herr Hamrin m. fl. (fp) har yrkats att riksdagen måtte hemställa hos Kungl. Maj:t om översyn av pensionsreglerna för handikappade i syfte

a) att skapa bättre ekonomiska förhållanden för handikappade som står utanför ATP eller har mycket liten ATP,

b) att alla pensionsförmåner görs oberoende av civilstånd och kön,

c) att pensionsreglerna angående invaliditetstillägg ändras så, att tillägg till ålderspension utgår även om behov inträffat efter 63 års ålder,

d) att invaliditetsersättning kan utgå tillsammans med änkepension,

e) att personer med partiell förtidspension kan tillgodoräkna sig ATP-poäng för inkomst av förvärsarbete för att höja dels ålderspensionen, dels den utgående förtidspensionen,

f) att personer, som har förtidspension ej beräknad på antagandepoäng under del av år, kan tillgodoräknas pensionspoäng för inkomst under den återstående delen av året.

Yrkandet under b) har utskottet behandlat i sitt betänkande 1971: 24. Ett annat i motionen framställt yrkande om handikappades speciella problem vid utformningen av en tandvårdsförsäkring har utskottet behandlat i betänkandet 1971:16.

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen 1971: 133.

Förbättring av pensionsförmånerna för handikappade utan ATP eller med mycket liten ATP**Gällande bestämmelser m. m.**

Rätt till förtidspension inom *folkpensioneringen* tillkommer försäkrad, som fyllt 16 år, om hans arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst hälften och nedsättningen kan anses varaktig. Förtidspensionens storlek graderas efter arbetsförmågans nedsättning. Försäkrad, vars arbetsförmåga är nedsatt i sådan grad att intet eller endast en ringa del

därav återstår, erhåller således hel förtidspension. Är arbetsförmågan nedsatt i mindre grad men likväl med avsevärt mer än hälften, utgår två tredjedelar av hel förtidspension. I övriga fall utgår halv förtidspension. Hel förtidspension motsvarar för år räknat 90 procent av basbeloppet (=6 900 okt. 1971).

Förtidspension kan kompletteras med barntillägg, hustrutillägg, kommunalt bostadstillägg och invaliditetstillägg.

Till folkpension i form av förtidspension utgår sedan den 1 juli 1969 pensionstillskott. Dessa utgjorde det första året 3 procent av basbeloppet. De har därefter stigit och stiger alltiämt med 3 procent årligen så att pensionstillskottet från och med den 1 juli 1978 kommer att uppgå till 30 procent av basbeloppet. Från pensionstillskottet skall avdrag i princip göras för eventuellt utgående ATP-pension.

För rätt till förtidspension inom *tilläggs pensioneringen* krävs att den försäkrade kan tillgodoräkna sig pensionspoäng för tid före det år under vilket pensionsfallet inträffat. För att pensionspoäng skall kunna tillgodoräknas fordras i sin tur att den försäkrade haft viss minsta inkomst av anställning eller annat förvärvsarbete. Pensionspoäng beräknas inte för år, före det då den försäkrade uppnår 16 års ålder. Försäkrade, som är handikappade när de fyller 16 år och på grund av handikappet inte kan förvärvsarbeta, saknar således möjlighet att erhålla förtidspension inom tilläggs pensioneringen.

Motionen

Enligt motionärerna försätter nuvarande pensionsbestämmelser många mindre grupper försäkrade i en svår ekonomisk situation. Detta gäller bl. a. unga och medelålders handikappade, som inte kan gå ut i arbetslivet och följaktligen inte heller kan tjäna in ATP-poäng. Sådana handikappade blir därigenom hänvisade att leva sitt liv på grundpensionsnivå, något som framstår särskilt svårt för unga personer som har större kostnader än andra pensionärer för bosättning, nöjen m. m. En möjlighet att förbättra dessa handikappades situation skulle vara att höja grundpensionen och därmed frångå den skenbart rättvisa principen att grundpensionen skall vara lika för alla.

Pensionsförsäkringskommittén och pensionsålderskommittén

I samband med antagandet av lagen om allmän försäkring 1962 fann statsmakterna att ett slutligt ställningstagande på vissa punkter borde föregås av ytterligare utredning. En av dessa punkter var frågan om förtidspension åt unga invalider.

I direktiven för den i december 1962 tillkallade *pensionsförsäkringskommittén* angavs att kommittén skulle söka finna regler som kompen-

serade invaliden för de särskilt ogynnsamma effekter av invaliditeten, som hade samband med att denna inträtt i ett tidigt skede av livet.

Pensionsförsäkringskommittén har berört denna del av sitt utredningsuppdrag i det i maj 1968 avlämnade betänkandet Pensionstillskott m. m. (SOU 1968: 21). I betänkandet anför kommittén bland annat följande:

I anledning av nämnda uppdrag har inom kommittén diskuterats ett flertal olika förslag till lösning av frågan. Det har emellertid visat sig vara förenat med ytterligt stora svårigheter att åstadkomma en godtagbar avgränsning av den grupp som skulle bli berättigad till förmånen. Varje försök till en speciell lösning för denna grupp har visat sig medföra socialt svårmotiverade olikheter och orättvisor gentemot andra pensionärsgupper. Såsom kommittén understrukit i sin allmänna motivering i kapitel 7 har det för kommittén framstått som särskilt viktigt att åstadkomma en generell lösning som omfattar alla pensionärer, alltså även den nu aktuella gruppen.

Kommittén har åstadkommit en sådan lösning genom sitt förslag om pensionstillskotten. Det har också framstått som angeläget att koncentrera de tillgängliga ekonomiska resurserna på en reform som kommer alla pensionärer tillgodo och som inte bryter enhetligheten i det nuvarande pensionssystemet. Med hänsyn till det anförda är kommittén icke beredd att nu föreslå pensionsförbättringar utöver pensionstillskotten för dem som invalidiserats i unga år. Kommittén har i ett senare betänkande som enligt nyligen erhållna tilläggsdirektiv göra en översyn av betydelsefulla familjepensionsfrågor. Härvid måste bland annat prövas pensionsförmånerna till kvinnor som invalidiserats medan de avhållit sig från förvärsarbete för att vårda barn. I samband härmed kan det bli aktuellt att även göra en slutbedömning av de speciella pensionsproblemen för alla dem som invalidiserats i unga år.

Kommitténs förslag om ökning av folkpensionerna upp till en viss garantinivå genom pensionstillskott godtogs av statsmakterna och trädde i kraft den 1 juli 1969 (se prop. 1969:38 och 2LU 1969:41).

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 27 maj 1970 tillkallade socialministern en utredning om pensionsåldern i det allmänna pensionssystemet, *pensionsålderskommittén*. Enligt direktiven skall utredningen även pröva frågan om standardsäkring av pensionsförmånerna. I detta avsnitt av direktiven uttalas att utredningen skall ägna särskild uppmärksamhet åt de problem som uppstår för dem som pensioneras i unga år.

Med hänvisning till det uppdrag, som sålunda lämnats pensionsålderskommittén, förklarade pensionsförsäkringskommittén i sitt i mars i år avlämnade slutbetänkande Familjepensionsfrågor m. m. (SOU 1971: 19) att frågan om speciella förmåner åt unga invalider inte borde ytterligare prövas av pensionsförsäkringskommittén.

Tidigare riksdagsbehandling

I motioner till 1969 års riksdag hemställdes att frågan om komplettering av socialförsäkringssystemet med en speciell form av förtidspension måtte utredas. Huvudsyftet med en sådan förtidspension skulle vara att tillförsäkra unga handikappade samt handikappade och sjuka, som inte kunnat tjäna in tillräckligt höga pensionspoäng inom ATP-systemet, möjlighet att leva på en standardmässigt sett genomsnittlig nivå.

Andra lagutskottet uttalade i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1969: 75 att utredningsuppdrag av det slag som motionärerna efterlyste redan var anförtrott åt pensionsförsäkringskommittén. Eftersom kommittén enligt vad utskottet inhämtat hyste en förhoppning att kunna slutföra sitt arbete i slutet av år 1970, påkallade motionerna enligt utskottets bedömning inte något initiativ från riksdagens sida.

Motioner vid 1970 års riksdag med samma syfte avvisades på samma sätt med hänvisning till pågående utredningsarbete. Förutom pensionsförsäkringskommittén pekades på pensionsålderskommittén och visst utredningsarbete inom riksförsäkringsverket angående invaliditetstillägg (2 LU 1970: 59).

Rätt till invaliditetstillägg då hjälpbehov uppstått efter 63 års ålder

Gällande bestämmelser

Ålderspension eller förtidspension inom folkpensioneringen kan kompletteras med invaliditetstillägg. Sådant tillägg utgår om den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen är i behov av hjälp av annan samt hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllt 63 år. Tillägget skall alltid utgå om den försäkrade är blind och blindheten inträtt före nämnda ålder.

Invaliditetstillägg utgår också till försäkrad som uppbär partiell förtidspension, om den försäkrade utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorganens funktion behöver avsevärd förlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet. Med försäkrad som utför förvärvsarbete jämställs försäkrad som bedriver studier om han är berättigad till studiehjälp eller studiemedel eller bara på grund av behovsprövning är utesluten från sådan förmån. I nu nämnda fall utgår invaliditetstillägg även om funktionsnedsättningen inträffat först efter 63 års ålder. Rätten till tillägget upphör däremot om pensionstagaren slutar med förvärvsarbetet eller studierna eller om hans partiella förtidspension ersätts av hel förtidspension eller ålderspension.

Invaliditetstillägg utgör för år räknat 30 % av basbeloppet. Tillägget utgår med fullt belopp även vid partiell förtidspension.

Motionen

I motionen kritiseras föreskriften att rätten till invaliditetstillägg i huvudfallen är begränsad till sådan försäkrad som drabbats av funktionsnedsättning före 63 års ålder. Försörjningsbördan för den enskilde individen och hans ekonomiska situation måste enligt motionärerna rimligtvis vara densamma oberoende av om nedsättningen inträffat före eller efter en viss ålder.

Tidigare riksdagsbehandling m. m.

När lagen om allmän försäkring antogs 1962 höjdes åldersgränsen för erhållande av invaliditetstillägg från 60 till 63 år. I motioner yrkades att gränsen skulle höjas till 67 år. Detta yrkande avlogs med följande motivering (2LU 1962: 27):

Ett av skälen för åldersgränsen beträffande ifrågavarande tillägg är uppenbarligen, att ett lyte av den art som tillägget är avsett att kompensera drabbar betydligt hårdare, om det uppkommer medan vederbörande är i verksam ålder, än om det uppstår senare. Vidare är många människor vid hög ålder i fysiskt avseende nedbrutna, och det kan inte anses påkallat att i samtliga dessa fall utge särskilda ersättningar från pensioneringen. Med hänsyn till dessa förhållanden synes en åldersgräns motiverad. Var denna skall ligga kan givetvis vara föremål för delade meningar. De anförda synpunkterna talar enligt utskottets mening även för att gränsen inte sättes alltför högt, och utskottet anser därför att den höjning med tre år som föreslås i propositionen innefattar en rimlig avvägning.

Vid 1965 års riksdag uttalade andra lagutskottet i anledning av väckta motioner (2LU 1965:25) att utskottet alltjämt ansåg att en åldersgräns för utgivande av invaliditetstillägg borde finnas. Det kunde knappast vara en angelägenhet för den allmänna pensioneringen att i invaliditetstilläggets form ersätta de kostnader för hjälp, som många gamla till följd av åldrandet otvivelaktigt kunde bli i behov av. Problemet med vårdkostnader av den arten borde ses i samband med åldringsvården i stort. Eftersom pensionsförsäkringskommittén behandlade frågor som berörde invaliditetstillägg ansåg utskottet att motionerna kunde överlämnas till denna kommitté.

Pensionsförsäkringskommittén behandlade frågan i sitt i oktober 1965 avlämnade betänkande Vissa pensionsfrågor (SOU 1965: 62). Kommittén anslöt sig till ståndpunkten att invaliditetstillägget inte borde ersätta kostnader som följer av åldrandet som en mer eller mindre normal företeelse. Enligt kommitténs uppfattning borde åldersgränsen för rätt till tillägget inte sättas alltför nära den allmänna pensionsåldern. För denna uppfattning talade, menade kommittén, att den omständigheten huruvida hjälpbehovet inträtt kort före eller kort efter pensionsålderns inträde inte borde avgöra om tilläggsförmån skulle utgå under återstoden

av den försäkrades levnad. Denna ståndpunkt förde enligt kommittén till slutsatsen att utrymme saknades för en höjning av åldersgränsen.

Vid behandling av propositionen 1966: 59, som grundade sig på kommitténs betänkande, hade riksdagen att ta ställning till motionsyrkanden om höjning av åldersgränsen till 67 år. Andra lagutskottet som behandlade frågan i sitt av riksdagen godkända utlåtande 2LU 1966: 41 anslöt sig till kommitténs ståndpunkt. För åldersgränsen 63 år talade enligt utskottet också den omständigheten att gränsen är tillämplig i andra sammanhang inom den allmänna pensioneringen. Rätten till förtida uttag av ålderspension börjar således då den försäkrade uppnått 63 års ålder.

Med samma motivering avvisade riksdagen liknande motioner år 1968 (2LU 1968: 12).

När frågan om höjd åldersgräns på nytt aktualiserades i motioner vid 1969 års riksdag hänvisade riksdagen till pågående utredningsarbete inom riksförsäkringsverket (2LU 1969:57). I enlighet med en hemställan i andra lagutskottets utlåtande 1968: 8 hade riksdagen begärt att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang skulle låta undersöka vissa frågor angående invaliditetsersättning. Den 28 februari 1969 överlämnade Kungl. Maj:t utlåtandet till riksförsäkringsverket och uppdrog åt verket att undersöka tillämpningen av gällande regler om invaliditetstillägg och invaliditetsersättning samt inkomma med förslag som kunde föranledas av utredningen. 1969 års riksdag förutsatte att frågan om åldersgränsen för rätt till invaliditetstillägg skulle behandlas under verkets utredningsarbete och ansåg att resultatet härav borde avvaktas innan man tog något initiativ i frågan från riksdagens sida.

Enligt vad socialförsäkringsutskottet inhämtat kommer riksförsäkringsverket att pröva nu gällande bestämmelser om åldersgränsen.

Rätt till invaliditetsersättning samtidigt med änkepension

Gällande bestämmelser

Invaliditetsersättning utgår — förutom i form av vårdbidrag till handikappade barn under 16 år — till blinda samt till handikappade som är yrkesverksamma eller studerar, under förutsättning att de inte åtnjuter någon form av allmän pension. Som villkor uppställs beträffande blinda att blindheten inträtt innan den försäkrade uppnått 63 års ålder, och beträffande förvärvsarbetande och studerande att det föreligger samma nedsättning i kroppsfunction, hjälpbehov och merutgifter som gäller för rätt till invaliditetstillägg till partiell förtidspension.

Om den försäkrade åtnjuter änkepension är detta ett hinder mot att komma i åtnjutande av invaliditetsersättning. Skulle den försäkrade av-

stå från änkepensionen, kan dock invaliditetsersättning utgå.

Invaliditetsersättningen för försäkrade i arbetsför ålder är som framgår av det anförda avsedd för sådana försäkrade som — trots samma medicinska handikapp som utgör förutsättning för invaliditetstillägg — kan förskaffa sig så stor inkomst av förvärvsarbete, att rätt till förtidspension eller sjukbidrag inte föreligger.

Invaliditetsersättning (med bortseende från vårdbidrag) utgår tidigast fr. o. m. den månad då sökanden fyller 16 år och längst t. o. m. månaden före den då han fyller 67 år. Ersättningen utgör per år 60 eller 30 % av basbeloppet beroende på hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek. För blinda är ersättningen per år i princip 60 % av basbeloppet.

Om man bortser från vårdbidraget och från invaliditetsersättning till blinda, har invaliditetsersättningen fått sin största användning som hjälp åt sådana handikappade som måste ha invalidbil eller annat transportmedel för färd till och från arbetsplats eller studieplats. I detta sammanhang må erinras om de möjligheter som finns att få inkomstprövat bidrag till motorfordon för handikappade enligt bestämmelser i arbetsmarknadskungörelsen.

Motionen

I motionen kritiseras bestämmelsen att invaliditetsersättning utgår endast under förutsättning att den försäkrade inte erhåller någon annan form av allmän pension. Detta medför att en försäkringstagare med änkepension inte kan erhålla invaliditetsersättning. Kvinnor med låg änkepension drabbas hårt av denna bestämmelse. Förlusten av invaliditetsersättning i samband med mannens bortgång kan innebära en väsentligt försämrad ekonomisk situation för den efterlevande hustrun.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om rätt att samtidigt erhålla änkepension och invaliditetsersättning togs upp i en interpellation av herr Wiklund i Stockholm den 14 februari 1969. I ett svar på interpellationen den 25 mars 1969 redovisade chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, inledningsvis gällande bestämmelser. Han anmärkte att änkepension och förtidspension från folkpensioneringen inte heller kan utgå samtidigt — lika litet som förtidspension och ålderspension — eftersom pensionsformerna var för sig skall ge samma grundtrygghet för den enskilde. Departementschefen fortsatte:

Om en kvinna med invaliditetsersättning blir änka innebär detta inte, som herr Wiklund synes anta, att hon automatiskt förlorar rätten till fortsatt sådan ersättning. I detta läge kan hon nämligen välja det som blir förmånligast för henne, invaliditetsersättning eller änkepension. En

motsvarande valmöjlighet finns för kvinna som börjat uppbära änkepension men som i övrigt uppfyller villkoren för invaliditetsersättning.

Invaliditetsersättningen är inte konstruerad som en tilläggsförmån utan är en fristående stödform med syfte främst att uppmuntra dem till arbete som trots höggradigt handikapp har möjligheter att bereda sig en förvärvsinkomst som utesluter dem från förtidspension. Ersättningen är till sin storlek och utformning i övrigt avpassad med hänsyn till dessa förhållanden. De överväganden som ligger till grund för förmånen är således inte utan vidare tillämpliga på kvinnor med änkepension.

I fortsättningen av svaret uppgav socialministern att reglerna för invaliditetstillägg och invaliditetsersättning var föremål för översyn. Han åsyftade därvid det i föregående avsnitt redovisade uppdraget den 28 februari 1969 till riksförsäkringsverket att undersöka tillämpningen av bestämmelserna om invaliditetstillägg och invaliditetsersättning och komma in med de förslag vartill undersökningen kunde föranleda.

I anledning av en enkel fråga av herr Wiklund i Stockholm redovisade chefen för socialdepartementet den 19 mars 1970 hur arbetet framskred i riksförsäkringsverket med det nämnda utredningsuppdraget.

Rätt för förtidspensionär att tillgodoräkna sig ATP-poäng

Gällande bestämmelser

Rätt till tilläggspension grundas enligt 11 kap. 1 § lagen om allmän försäkring på inkomst av förvärvsarbete. För varje år, som försäkrad haft sådan inkomst överstigande basbeloppet, skall pensionsgrundande inkomst beräknas för honom. Denna inkomst läggs sedan till grund för fastställandet av pensionspoäng. Medeltalet av de femton högsta poäng-talen bestämmer ålderspensionens storlek. Förtidspension inom tilläggs-pensioneringen beräknas efter två skilda metoder beroende på om invaliditeten inträffat i nära anslutning till tid då den försäkrade varit verksam i förvärvslivet eller inträffat senare. Den förstnämnda metoden bygger på ett system med antagandepoäng, som innebär att pensionen beräknas som om den försäkrade tillförts pensionspoäng fr. o. m. det år då pensionen började utgå t. o. m. det år då den försäkrade fyller 65 år. Poängen skall som regel ge uttryck för den försäkrades förvärvsför-måga som fullt arbetsför. Föreligger inte förutsättningar för en beräk-ning med antagandepoäng, skall pensionen beräknas på grundval enbart av de poäng och poängår som tillgodoräknats den försäkrade för år före pensionsfallet. För rätt till pension krävs minst tre pensionsår och för rätt till full pension minst 30 poänggivande år.

All inkomst av förvärvsarbete är inte pensionsgrundande. Undantag görs t. ex. för inkomster förvärvade före det år den försäkrade fyller 16 år och efter det år han uppnår 65 års ålder. Inte heller — och det

är den bestämmelsen som motionärerna vänder sig mot — beräknas pensionsgrundande inkomst för år under vilket den försäkrade helt eller delvis åtnjuter förtidspension från den allmänna försäkringen. Denna regel innebär att arbetsinsatser som en försäkrad med partiell förtidspension utför saknar betydelse för vilka pensionspoäng som skall tillgodoföras honom. Om den försäkrade åtnjuter förtidspension från tilläggspensioneringen med antagandepoängberäkning, är han således hänvisad till att behålla antagen pensionspoäng, oavsett om han arbetar mera eller mindre än som motsvaras av den antagna invaliditeten. Åtnjuter han förtidspension enbart från folkpensioneringen eller uppbär han förtidspension från tilläggspensioneringen utan antagandepoängberäkning, kan han inte tillgodoföras några pensionspoäng. Detsamma gäller för en försäkrad som lyfter hel förtidspension under del av år men arbetar under resten av året. För detta arbete kan han inte förvärva pensionspoäng.

Arbetsgivare, som i sin tjänst har arbetstagare som åtnjuter förtidspension från den allmänna försäkringen, betalar arbetsgivaravgift för lönen till denne enligt samma regler som gäller för arbetstagare i allmänhet. Man har med hänsyn till avgiftens kollektiva karaktär inte funnit skäl att upprätthålla strikt samband mellan erläggande av avgifter och förvärv av pensionsrätt. Samband upprätthålls däremot i de fall förtidspensionären har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Han skall då inte erlägga tilläggspensionsavgift för denna inkomst.

Motionen

Motionärerna anser att nuvarande bestämmelser missgynnar försäkrade med partiell förtidspension eller förtidspension under del av året. Trots goda inkomster under året kan dessa försäkrade inte bli tillgodoräknade några pensionspoäng. Bestämmelserna drabbar särskilt sådana handikappade hårt som aldrig kommit in i ATP-systemet eller fått sin pension grundad på antagandepoäng kort tid efter utträdet i förvärvslivet. Bestämmelserna bör ändras så att personer med partiell förtidspension skall kunna tjäna in ATP-poäng för inkomst av förvärvsarbete för att möjliggöra en höjning dels av ålderspensionen dels, med vissa tidsintervaller, av utgående förtidspension. Likaså bör möjligheter införas att tillgodoräknas pensionspoäng för förvärvsinkomster under sådant år, då förtidspension utgått under del av året.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan huruvida den som åtnjuter förtidspension skall kunna förvärva ytterligare pensionsrätt genom sina förvärvsinkomster berördes redan av pensionsutredningen i dess år 1955 avlämnade slutbetänkande.

Beträffande innehållet i detta samt frågans behandling vid tillkomsten av lagen om försäkring för allmän tilläggspension 1959 och lagen om allmän försäkring 1962 får utskottet hänvisa till redogörelsen härför i andra lagutskottets utlåtande 2LU 1970:61.

Som en följd av den diskussion som bl. a. denna fråga vållat tillkallade Kungl. Maj:t i december 1962 pensionsförsäkringskommittén. Enligt direktiven för denna skulle kommittén bl. a. pröva frågan om de partiellt arbetsföra pensionärernas möjlighet att tjäna in pensionspoäng. Kommittén behandlade denna del av sitt utredningsuppdrag i det i maj 1968 avlämnade betänkandet Pensionstillskott m. m. (SOU 1968: 21). En utförligare redogörelse för betänkandets innehåll i denna del finns i andra lagutskottets förenämnda utlåtande 1970:61. Kommittén sammanfattade sin inställning till frågan på följande sätt.

Om det föreliggande problemet kan sammanfattningsvis sägas, att det kvantitativt sett har en liten betydelse. Vidare är att märka att nuvarande ordning ofta är gynnsam för dem som åtnjuter förtidspension med antagandepoängberäkning men många gånger är ogynnsam för andra förtidspensionärer. En lösning, som enbart berör sistnämnda pensionärer, har den nackdelen med sig att den kommer att gynna dessa i förhållande till den som har låg pension med antagandepoängberäkning. Ett tröskelförhållande uppstår alltså. En ordning, som berör alla förtidspensionärer, skapar orättvisor mellan olika kategorier av dem som uppbär förtidspension med antagandepoängberäkning. Även här blir det alltså fråga om tröskelproblem. Varje lösning kommer dessutom att medföra problem såväl i fråga om hur de nyförvärvade poängen skall få användas som i fråga om avgiftsbetalningen.

Avslutningsvis anförde kommittén att dess huvudförslag om pensions-tillskott särskilt gynnade dem som har låg eller ingen tilläggspension, dvs. just dem för vilka nuvarande poängberäkningsbestämmelser kan sägas vara till nackdel. De invändningar som kan resas mot nuvarande ordning förlorade alltså i styrka efter hand som pensionstillskotten växer. Med hänsyn härtill och till de redovisade olägenheterna om bestämmelsernas utformas på annat sätt ansåg kommittén att tillräckliga skäl saknades för att ändra reglerna om beräkning av pensionspoäng för den som åtnjuter partiell förtidspension.

Pensionsförsäkringskommitténs betänkande sändes ut på remiss till ett 30-tal myndigheter och organisationer. Ungefär en tredjedel av remissorganen berörde direkt eller indirekt förevarande fråga. Meningarna om kommitténs ställningstagande var delade. Riksförsäkringsverket, SAF, Svenska kommunförbundet och SPP delade kommitténs slutsats. För en ändring av gällande regler eller för ytterligare utredning av problemet uttalade sig arbetsmarknadsstyrelsen, LO, TCO, Försäkringskassförbundet och De handikappades riksförbund.

I propositionen 1969: 3 med förslag till lag om pensionstillskott, som grundade sig på pensionsförsäkringskommitténs betänkande, berördes

inte frågan om pensionspoäng till den som åtnjuter partiell förtidspension. Inte heller vid riksdagsbehandlingen togs frågan upp.

I motioner till 1970 års riksdag efterlystes förslag till sådana ändringar av gällande regler att personer med partiell förtidspension skall kunna tjäna in ATP-poäng för inkomst av förvärvsarbete. På hemställan av andra lagutskottet avslog riksdagen motionerna. I utlåtande 1970: 6J anförde andra lagutskottet bl. a. följande.

Som framgått av det anförda skall förtidspension inom ATP i vissa fall grundas på antagandepoäng. Dessa skall som regel ge uttryck för den försäkrades förvärvsförmåga som fullt arbetsför. Ett förvärvsarbete vid sidan av en partiell förtidspension bör därför knappast i någon större utsträckning kunna grunda rätt till bättre pensionsförmåner än dem som redan utgår. Det kan förekomma — som motionärerna påpekar — då pensionsfallet inträffat i unga år, innan den försäkrade hunnit komma upp i vad som för honom får anses utgöra normala förvärvsinkomster. De unga invalidernas problem inrymmer emellertid ett flertal komplicerade pensionsfrågor, som f. n. är föremål för överväganden i pensionsförsäkringskommittén och den i sommar tillkallade pensionsålderskommittén. Den sistnämnda skall bl. a. särskilt undersöka de problem som uppstår för unga pensionärer därigenom att deras pension inte följer den standardutveckling som deras löner skulle ha undergått om de kunnat fortsätta sitt förvärvsarbete.

Större olägenheter innebär de gällande bestämmelserna för sådana förtidspensionärer som av olika anledningar aldrig kommit in i ATP-systemet eller som har sin ATP-pension beräknad utan antagandepoäng. Det är emellertid att märka att endast förvärvsinkomster som överstiger basbeloppet kan bli pensionsgrundande. Eftersom partiell pension numera alltid utgår med minst hälften av hel pension, kan inkomsterna i flertalet fall inte uppgå till särskilt många basbelopp utan att frågan om omprövning av pensionsförmånen aktualiseras. Skulle vid en sådan omprövning den partiella pensionen dras in, kommer förvärvsinkomsterna att bli pensionsgrundande i vanlig ordning. Vid förnyad invaliditet kommer en sådan försäkrad att kunna erhålla förtidspension inom ATP-systemet på grundval av de pensionspoäng han förvärvat under tiden mellan de båda pensionsfallen. Med hänsyn till det anförda torde såsom pensionsförsäkringskommittén anført problemet även för här berörda grupper av förtidspensionärer ha begränsad räckvidd.

Även om de påtalade bestämmelserna sålunda berör endast en mindre del av de partiellt förtidspensionerade, får den omständigheten i och för sig inte ensam utesluta att man ändrar bestämmelserna. Som pensionsförsäkringskommittén redovisat kommer emellertid en ändring av reglerna att medföra att nuvarande tröskeeffekter ersätts av andra samtidigt som komplikationer kan inträffa såväl i fråga om rätten att utnyttja förvärvade pensionspoäng som i fråga om beräkning och betalning av pensionsavgifter. Utskottet vill därför i likhet med ett antal remissinstanser — däribland riksförsäkringsverket — ansluta sig till kommitténs uppfattning att tillräckliga skäl inte föreligger att ändra reglerna om beräkning av pensionspoäng för den som åtnjuter partiell förtidspension. Motionsyrkandet avstyrkes följaktligen.

Utskottet

I förevarande motion hemställs — såvitt nu är i fråga — om översyn av pensionsreglerna för handikappade i syfte att åstadkomma liberalare regler i olika avseenden.

Motionärerna vill att unga och medelålders handikappade, som inte kan gå ut eller fortsätta i arbetslivet och därför saknar ATP eller har endast obetydlig ATP, skall erhålla ökat stöd från den allmänna pensioneringen. En möjlighet skulle vara att höja folkpensionen för denna grupp handikappade och därmed frångå principen om lika folkpension för alla. Motionärerna vill vidare att den nuvarande åldersgränsen för erhållande av invaliditetstillägg skall slopas. Enligt gällande bestämmelser kan invaliditetstillägg till andra än förvärvsarbetande utgå endast om det av invaliditeten förorsakade hjälpbehovet uppkommit före 63 års ålder. Motionärerna vill också att det nuvarande hindret att uppbära invaliditetsersättning samtidigt med änkepension skall slopas.

Som framgår av den tidigare redogörelsen har samtliga tre nu nämnda frågor varit föremål för riksdagens uppmärksamhet vid upprepade tillfällen. Det framgår också att frågorna för närvarande är föremål för utredning i olika sammanhang. Den förra året tillkallade pensionsålderskommittén har sålunda att under sitt utredningsarbete särskilt uppmärksamma de problem som uppstår för försäkrade som pensioneras i unga år. Riksförsäkringsverket har enligt ett år 1969 överlämnat uppdrag att undersöka tillämpningen av bestämmelserna om invaliditetstillägg och invaliditetsersättning och komma in med de förslag vartill undersökningen kan föranleda. Verket kommer enligt vad utskottet inhämtat att under sitt arbete bl. a. pröva de bestämmelser om invaliditetstillägg och invaliditetsersättning som motionärerna aktualiserat.

Utskottet kan sålunda konstatera att de i motionen framförda utredningsyrkandena angående de unga invalidernas problem samt bestämmelserna om invaliditetstillägg och invaliditetsersättning redan är tillgodosedda. Motionen fordrar därför inte något initiativ från riksdagens sida i dessa avseenden.

I motionen begärs vidare utredning syftande till sådana ändringar av gällande regler att personer med partiell förtidspension skall kunna tjäna in ATP-poäng för inkomst av förvärvsarbete. Motionärerna vill även införa möjlighet för personer som har förtidspension, ej beräknad med antagandepoäng, under del av år att förvärva ATP-poäng för inkomst under återstoden av året.

Frågan om rätt för försäkrad som erhållit partiell förtidspension att förvärva rätt till tilläggs pension har prövats av riksdagen vid olika tillfällen. Senast så skedde var förra året då riksdagen i enlighet med andra lagutskottets hemställan avslog motioner i ämnet. I det föregående

har redovisats de skäl som andra lagutskottet framförde för ett sådant ställningstagande. Enligt socialförsäkringsutskottets mening saknas anledning att i år frångå dessa skäl och anlägga en annan bedömning i frågan. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen i denna del.

De skäl som talar för avslag beträffande partiellt förtidspensionerades möjlighet att förvärva ATP-poäng kan också åberopas mot förslaget att tillerkänna personer, som under del av år uppbär förtidspension, rätt att för förvärvsinkomster under återstoden av året tjäna in ATP-poäng. Det kan också tilläggas att det för den tidigare gruppen förtidspensionärer åberopade skälet att problemet torde ha en kvantitativt sett liten betydelse gäller i ännu högre grad för den senare gruppen. Motionen bör alltså avslås även i denna del.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa

att motionen 1971: 127 — såvitt nu är i fråga — inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 2 november 1971

På socialförsäkringsutskottets vägnar

TORSTEN FREDRIKSSON

Närvarande: herrar Fredriksson (s), Carlsson i Vikmanshyttan (c)*, Lundberg (s), Jonsson i Mora (fp), fröken Sandell (s), herrar Karlsson i Ronneby (s), Magnusson i Nennesholm (c), fru Håvik (s), herrar Mundebo (fp), Nordberg (s), Björck i Nässjö (m), Marcusson (s), fröken Pehrsson (c), herrar Hermansson i Malmberget (vpk) och Adolfsson (m)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

